ДЕБЪРСКО БЛАГОТВОРИТЕЛНО БРАТСТВО

НАР. БИБЛИОТЕКА
СОФИЯ
№ 838
19.40 г.

XXXV. Пс 1020

ОСМИЯ ПАТРИАРХЪ И ПЪРВИЯ АРХИЕПИСКОПЪ НА
ОХРИДСКАТА ПАТРИАРШИЯ — АРХИЕПИСКОПИЯ

МОНАХЪТЪ
ИОАНЪ ДЕБРАНИНЪ

ОБЩА БИБЛИОТЕКА - СОФИЯ

ВТОРО ПРИЛОЖЕНИЕ НА
ПЕРИОДИЧЕСКО СПИСАНИЕ
„ДЕБЪРСКИ ГЛАСЪ“

СТ. СТАМАТОВЪ
ПОЛКОВНИКЪ О. З.

СОФИЯ. 1940 ГОД

Монахътъ Иоанъ Дебранинъ

Обширното западно българско царство, страдаще повече отъ вжтрешни раздори отъ колкото отъ външни неприятели, лишено отъ органично единство, е могло да просжществува и да достигне своето величие, благодарение на военния гений на Царь Самуила и отъ ентусиазма, който той е успѣлъ да възбуди въ народа. Неговата смъртъ 14. IX 1014 г. даде сигнала на вжтрешнитѣ раздори, които достигнаха до сомоистрѣбление, а това ускори пропаданието на царството и пълното му подчинение на византийския императоръ Василий II „Българоубиецъ."

Съ убиството на Царь Иванъ Владислава, братовъ синъ на Царь Самуила, 9. I. 1018 г. въ Драчъ и загубата на последния представитель на царската власть, държавата, разяждана отъ ПАРТИЗАНСТВО, ЗАВИСТЬ И ОТМЪЩЕНИЕ, остана на произвола на сждбата.

Църквата, която отъ първитѣ дни на появата на западното-българско царство, придружава неговия пѫть на развитие, съ столици: Доростолъ (Силистра), София, Мъгленъ, Воденъ, Преспа и Охридъ даваше своята духовна и морална подкрепа и която бѣше си извоювала своя авторитетъ предъ народа и държавата, въ днитѣ на беди и нещастия неможеше да остане безучастна въ решаване на сѫдбинитѣ му. Въ тоя критиченъ моментъ, тя считаше себе си призвана въ запазване духовнитѣ ценности на народа, които не считаше за окончателно загубени, ако отлѫчи отъ себе си лицето, което да притежава авторитета на своето призвание.

Бързото капитулиране, единъ следъ другъ, на българскитѣ военачалници предъ византийската сила, ускори поднасянието цѣлостьта на държавата на императора Василий II отъ парията на ония, които съ своитѣ минали дѣла докараха нейния погромъ, Представителитѣ на: законодателната изпълнителната и доховнитѣ власти: царицата Мария, жена на Иванъ Владислава войводата Богданъ и патриарха Давидъ,

устроиха посрещание на победителя въ столицата Охридъ и сложиха своята власть.

Императорътъ Василий II, държавата на когото се е простирала отъ Ефратъ до Истрия, не е могълъ да не държи смѣтка за националнитѣ достойнства на българския народъ, защото робството не мож- да бѫде вѣчно и че това робство може да повлече и пропаданието на неговата пространна, но слаба държава и его защо не се решава да прави крупни промѣни въ управлението на страната. Въ църквата, къмъ която народътъ силно се бѣ прислонилъ, императорътъ е виждалъ най-добрата подкрепа на своята власть, поради това, той е билъ, не само особенно загриженъ, но и принуденъ да опредѣли и гарантира нейната АВТОНОМНОСТЬ. Това положение до голѣма степень дало възможность на църквата да поеме въ свои рѫце бѫдещата сѫдба на народъ и държава. За това на първо време се е налагало намирание подходящо лице за мѣстото на смѣнения патриахъ Давидъ.

Проф. Снегаровъ въ своя трудъ „История на охридската архиепископия," стр. 31, ето какъ се произнася за патриарха Давида:

„Като патриархъ Давидъ не е стоялъ на висотата на своето положение. Увлѣченъ въ държавнитѣ интриги, той е забравилъ своя дългъ да бжде миротворецъ и опетнилъ своето име съ участието си въ подлото убийство на Самуиловия зетъ Иванъ Владимира отъ царь Иванъ Владислава. Той игралъ важна роля въ държавния животъ на българското царство, какъвъ е случая съ водението преговоритѣ съ императора Василий за предаването на царицата Мария и българското царство.“ А на стр. 55 казва: „Тая смѣна е била въ съгласие съ българскитѣ жизнени интереси, понеже патриархътъ Давидъ не е билъ годенъ за историческата роля, която тепърва трѣбвало да играе българската църква.“

Тия мисли, изказани въ такава ясна и остра форма, даватъ основание да се правятъ и други догатки, както и съмнения за личнитѣ способности и нравственитѣ каче-

ства по-миналата дейность на патриарха Давида.

Отъ каталога на Дюканжа, който излага хронологичния редъ на българскитѣ патриарси, отъ 870 до 1015 г. се установява, че следъ патриарха Филипа не се споменява Давидъ а МОНАХЪТЪ ИОАНЪ ОТЪ ДЕБЪРЪ. Нѣщо повече, патриархъ Филипъ е упоменатъ, като първи патриархъ въ столицата Охридъ, а Иоанъ като прямъ неговъ наследникъ. Филипъ въ каталога е отбелезанъ като седмий български патриархъ, а ИОАНЪ като ОСМИЙ. (н gelzer op cit. p. 6)

На основание на тия данни Захари-фонъ Лингенталъ, както и Густавъ Шлумбергеръ, допускатъ, че при падането на царството, 1018 г. имало е двама патриарси — ДАВИДЪ и ИОАНЪ.

Най-после, следъ всестранното разглеждание дългитѣ спорове на историцитѣ по тоя въпросъ проф. Снегаровъ на стр. 31 пише:

„По такъвъ начинъ трѣбва да се признае за установенъ фактъ, че последенъ български патриархъ, въ първото българско царство, билъ

Давидъ. Като се сѫди по неговото участие въ интригитѣ на царь Иванъ Владислава и въ преследванията на последния къмъ хората на царь Самуила, може да се допусне, че Давидъ билъ поставенъ отъ царь Иванъ Владислава тосчасъ следъ като той е узурпиралъ престола (1015 г.), на мѣстото на патриарха, който билъ поставенъ отъ Самуила или отъ Гаврила — Романа."

Проф. Снегаровъ не ни казва името, което той съ голѣма вѣроятность подразбира, на оня патриархъ, който билъ титуляренъ до 1015 г. и смѣненъ отъ царь Иванъ Владислава. Съ горния изразъ, той прави едно предположение, но него извежда до края, за да ни даде картината пълна: т. е., че царь Гаврилъ — Романъ, презъ 1015 год. е убитъ отъ чичовия му синъ Иванъ Владислава, за да му бѫде взетъ престола; зетътъ на царь Самуила Иванъ Владимиръ е убитъ отъ сѫщия, Иванъ Владислава, за да нѣма претендентъ на престола, а патриархътъ Иоанъ, който е отъ партията на

царь Самуила. а въ последствие отъ тая на царь Гаврила — Романа е сваленъ отъ престола и пратенъ на заточение, монастира Св. Богородица — Дебърска покрайнина Следователно свалениятпатриархъ, монахътъ Иоанъ, е стоялъ въ изгнание отъ 1015 г. до 1018 г. т. е. до ония моментъ, когото депутацията, въ главе патриарха Давида, заминава за Струмицаа, за да поднесе писмото на царица Мария за предавание на царството на императора Василий II. Въ това време, въ Охридъ, столицата на царството, става пълна промѣна на гражданската и духовната власти.

Когато императорътъ Василий II, заедно съ депутацията пристига въ Охридъ, намира старото управление свалено — нова управа на администрация и на църква. Императорътъ намира въ Охридъ духовенъ началникъ монахътъ Иоана, избранъ и поставенъ на тоя пость отъ синода, клира и

Държавнитѣ мжже могатъ да се радватъ на безнаказаность, защото умиратъ, но народитѣ — никога, защото живѣятъ винаги доста дълго за да претърпатъ последствията отъ своитѣ деяния

Ф. Врентено

народа и той само го утвърждава. За това се казва:

„ЕНДЕТЕН УН КЕ ТОН ЕВЛАВЕСТАНОН МОНАХОН ИОАНИ АРХИЕПИСКОПОН ВУЛГАРИАС ЕКЕРОСАМЕН ИННЕ.“

Тукъ бѣше и религиозния монахъ Иоанъ, архиепископъ на България, когото утвърдихме да бѫде такъвъ.

„ЕН ТИ ОХРИДА ТОН НИН ЕВРОМЕН АРХИПИСКОПОН“. Въ Охридъ намерихме днешния ерхипископъ.

Императорътъ не е могълъ да не утвърди станалата промѣна въ Охридъ. Това се види отъ неговото открито изявление:

„ИПОСПОНДОН ТИН ХОРАН ТАФТИН О-ТЕОС ИМИН ЕДЕРОСАТО, а това значи:

Договорно тази страна Богъ ни подари,

Така сѫщо разбиратъ въпроса: Захарифонъ Лингенталъ и Шлумбергеръ. Първия казва: „употрѣбенъ е израза ЕКЕРОСАМЕН“ — утвърдихме, не за това, че първи пѫть е поставенъ за архиепископъ Иоанъ, а за това, че той е такъвъ и че само е утвърденъ — memoires de l Aca-

demie des Siences de st Petersburg VIIe serie t. VIII № 3, 1864, p 4.

Вторият казва: „Иоанъ вече е билъ патриархъ въ независимата българска държава и отъ Василий е само confirmé" — утвърденъ за архиепископъ на завладената държава. (L' Epopes Bizantin II. 1900 г. 425.)

Голубински се различава съ разбиранията на другитѣ автори:

„Утвърдилъ въ санъ архиепископъ трѣбва да разбираме, не че Иоанъ е билъ вече архиепископъ до завладяването на царството, а за това, че Василий искалъ е да постави на мѣстото на свалениия Давидъ пакъ българинъ, а не гръкъ"... (40).

Това разбирание дава поводъ на дълги разсѫждения отъ мнозина автори и тълкуване на думата „ЕКЕРОСАМЕН" — утвърдилъ, отъ царския хрисовулъ. Божидаръ Пропичъ. (гласъ српске кралевске академіе кн. 88 стр. 270 заб. 1^а. намира мисълта на Голубински за погрѣшна, ако за потвърждение взима обстоятелството, че Иоанъ при избора му презъ 1018 г. билъ обикновенъ монахъ. Архиепископи, които сѫ ставяли по-монашески редъ винаги сѫ носили тит-

лата и монахъ наредъ съ тая на архиепископъ. Така се е подписвалъ и Иоанъ Комненъ, който е билъ охридски архиепископъ въ срѣдата на 12и вѣкъ.

Отъ всичко казано до тукъ, може да се извади заключението: Монахътъ Иоанъ, който е билъ осмия патриархъ на българската църква, е стоялъ на престола до 1015 г. до когато става убиството на царь Гаврила — Романа отъ неговия братовчедъ Иванъ Владислава. Съ поемане царската власть отъ последния, изглежда, че е промѣненъ цѣлия държавенъ механизъмъ, т. е. всички ония, които сѫ били отъ партията на царь Самуила и царь Гаврила — Романа, е трѣбвало да се отдалечатъ отъ управлението и бѫдатъ замѣнени отъ партията на царь Иванъ Владислава.

Патриархътъ, който по длъжность е билъ единъ отъ най-виднитѣ съновници на държавата и къмъ когото сѫ съчувствували и синодъ и клиръ и народъ, не е могълъ да бѫде незасегнатъ, още повече че духовната власть не е могла да не бѫде въ унисонъ съ тогавашната царска власть. Ето защо, патриархътъ, монахътъ Иоанъ,

е сваленъ отъ престола и пратенъ въ монастиръ, като игуменъ, Сталитѣ събития презъ 1018 г., извикватъ Иоана да се яви повторно на сцената и да поеме управлениието на църквата. Народътъ познаваейки неговитѣ лични способности като: ПОЛИТИКЪ, ОБЩЕСТВЕНИКЪ И ДУХОВЕНЪ ГЛАВА, е вѣрвалъ, че само той е личността, която може да спаси онова, което още не е загубено. По това се разбира, че неговото минало е не само голѣмо, но и дѣйно. Но ако миналото на Иоана е една загатка, то настоящето можемъ да го преценимъ, колкото и да сѫ оскждни изворитѣ за това. Проф. Снегаровъ на стр. 195 пише:

„На престола се възкачи въ 1018 г. тутакси следъ падането на България. Избирането му отъ охридския синодъ и утвърждаванието му отъ императора сѫ факти, които свидетелсвуватъ, че като игуменъ, той се е ползовалъ съ високи умствени и нравствени качества. Архиепископъ Иоанъ е билъ единъ отъ най-достоинитѣ български ие-

рарси и Охридски архиепископи.

На неговия високъ патриотизъмъ, далековидность, настоичивость и дипломатическия тактъ, българския народъ е дължалъ запазването на своето културно и духовно единство, следъ паданието на първото българско царство.“

Изказанитѣ така ясно мисли даватъ основание да се признае, че не само политическата ни история, но и историята на българската църква, не сж могли да ни дадатъ пълния образъ на тоя скритъ въ монашеско расо духовникъ, общественикъ и политикъ. Появата на Иоана на сцената въ моментъ на най-голѣмо морално, нравствено и политическо падение на църква, държава и народъ, показва, че той не току тъй е взетъ отъ монашеския домъ, кждето молитвата къмъ Бога и живота въ уединената монастирска ограда биха могли

Великитѣ дѣла се извършватъ не съ сила а съ постоянство.

Джонсонъ.

да създадатъ отъ единъ монахъ най-голѣмия духовенъ, политически и държавенъ съновникъ.

Съ сигурность трѣбва да се предполага, че цѣлия му животъ е изживенъ въ голѣми борби. Но, времената създаватъ голѣмитѣ хора, които отъ своя страна създаватъ събитията. Така е и съ нашия Иоанъ, който запази авторитета не само на църквата, но и на народа, за които той бѣше една необходимость. Извоюването на тритѣ грамоти (хрисовули)отъ завоевателя веднага следъ повторното му встжпване на стария патриаршески престолъ, смисъла и текста на които сж негова творба, въ онова време на морално и политическо падение, е едно събитие, КОЕТО НѢМА РАВНО ВЪ ИСТОРИЯТА НА НИКОЙ НАРОДЪ.

Императорътъ съ тия три грамоти бѣ призналь пълната независимость на българската църква въ нейнитѣ стари граници. Представителя на тая църква носи епитета „АВТОКЬЕФАЛЕНЪ" и титлата „АРХИЕПИСКОПЪ НА ЦѢЛА БЪЛГАРИЯ," седалището на когото е въ ОХРИДЪ.

Споредъ даннитѣ на тия три грамоти

въ ведомството на охридската патраршия — архиепископия, влизали следнитѣ епархи:

1. Охридска
2. Костурска
3. Главинишка — Вальоня
4. Мъгленска
5. Палагонийска — Битолска
6. Струмишка
7. Моровидска — Брегалнишка
8. Велбуждска — Кюстендилъ
9. Триадишка — Софийска
10. Нишка
11. Браничевска — Крагуевацъ — Смедерево
12. Бѣлградска
13. Трапска — Земунъ — Шабацъ — (Срѣмска)
14. Скопска
15. Призренска
16. Липлянска — Прищина
17. Рашка — Нови-Пазаръ
18. Орейска — Миродититѣ
19. Бдинска — Видинска
20 Козилска — Гревена
21. Чернишка — Елбаканъ-Черменика
22. Дринополска — Аргирокастро
23. Ботруитска — Среща о-въ Корфу
24. Химарска — Тепелени

25. Янинска
26. Стажска — Калабака
27 Петърска — югъ отъ Янина
28 Серфийска — Селфидже
29. Верейска — Караферия
30. Дристърска — подъ която се разбирали всички останали епархи въ северна-България.

Смисъла и съдържанието на тия три грамоти, които презъ цѣлия неговъ животъ оставатъ непокътнати, показва, че архиепископътъ монахътъ Иоанъ Дебранинъ е фактическия господарь на тогавашна, паднала подъ робство България.

Трѣбва да се съжалява, че нашата църква, която мина единъ дълъгъ периодъ на пълна инквизиция отъ страна на византийската цариградска патриаршия и която съ борби и бури доби своята църковна, национална и политическа самостоятелность, не е застанала напълно въ единъ спокоенъ животъ за да хвърли на вѣрна преценка заслугитѣ на всички наши църковни великани и които заслужаватъ да бждатъ КАНОНИЗИРАНИ ВЪ СВѢТИИ, Величавата фигура на монахътъ патриархъ-архиепископъ Иоанъ Дебранинъ ще изпъкне, както и

неговитѣ голѣми заслуги къмъ църквата и народа въ последнитѣ дни на първото българско царство, свѣтящи като фаръ и ненемогатъ да бждатъ неизвѣстни на нашитѣ иерарси, които живѣятъ съ дѣлата на своитѣ предшественици.

Нека се надѣваме, че монахътъ Иоанъ Дебранинъ ще заеме едно отъ виднитѣ мѣста въ стълбата на българскитѣ светии.

Българскитѣ светии: св, Царь Борисъ, св. Кирилъ и Методий, св. Ив. Рилски и др. кога и какъ сж били канонизирани е неизвѣстно — църквата незнае, тя така ги е наследила и за такива ги счита.

Ние считаме, че това положение не бива да продължава още — време е нашата църква да сложи на преценка дѣлата на всички свои духовници и не чака да „бжде посещана.

Истината може да чака; тя никога не остарява и е сигурна, че единъ день ще бжде призната. **Гюйо.**

Рожденно мѣсто на Иоанъ дебранинъ

Голубински (стр. 40.) счита Иоана родомъ отъ Дьбръ" область Агноандника и игуменъ въ монастира св. Богородица. Дриновъ (стр. 35) счита Иоана родомъ отъ едно село „Дьбръ". край р. Черни-Дримъ и игуменъ въ единъ тамкашенъ монастиръ св. „Богородица". Снегаровъ (стр. 195) счита Иоана родомъ отъ село „Агноандника" (?) Дебърско и игуменъ въ дебърския монастиръ св. Бобородица.

Казаното отъ историцитѣ се основава на текста отъ каталога на Дюканжа.

„Утос ин ке Дебрес хорио Агноандникис игуменос хриматисес тис екисе моние тис „феомиторос„ — Той бѣше отъ Дебри село Агноандники, служилъ игуменъ на тамкашната обитель Бого-матеръ.

Ясно, е че по липса на село „Дьбръ" трѣбва да се разбира покрайнината Дьбръ Що се отнася до името на селото или областьта Агноандника, трѣбва да считаме. ако не грѣшка, то едно съмнение въ превода му на гръцки. Вѣроятно, монастирътъ св. Богородица се е намиралъ въ мѣстность,

името на която не е казано на български, а това е сторено на гръцка и то, може би погрѣшно. А, че това е грѣшки личи ясно отъ обстоятелството, че никжде въ днешно Дебърско не е запазено каквото и да е предание за название „АГНОАНДНИКА, още повече, че произношението на това име не е свойствено на дебърския говоръ, мъчно произносимо и мжчно запомняемо. Понеже никой историкъ до днесъ не дирилъ етимологическия произходъ на тая дума и нейното значение на български, то трѣбва да я считаме за съмнителна, още повече, че ако се подири нейния преводъ като съставена отъ думитѣ: "Агноан"-„дника" то би се получило нѣщо като „неразбирамъ неразбираемото. А вѣрно е, че за дебраниаа, билъ той ученъ или прость, тая дума е неразбираема,

Византийския императоръ Василий съ завладяването на България и влизането му въ столицата Охридъ. непосегна на

църковната независимость. Той само промѣни името на Охридската българска патриаршия въ Охридска българска архепископия.

Отъ тогава до нейното закриване въ 1767 г. значи 7 вѣка и половина, тя се е наричала и отъ българи и отъ гърци и отъ чужденци — „БЪЛГАРСКА АРХИЕПИСКОПИЯ“. Всѣка грамота. всѣки подписъ, всѣки печатъ, излѣзли отъ Охридската архиепископия носатъ израза „Архиепископия на всичка България“. Пълната титла на охридскитѣ архиепископи е. „Съ Божията милость архиепископъ на всичка България, отъ VIII в. се прибива, на първа Юстинияна.

Защо въ титлата на охридски архипископъ се е прибавилъ израза—първа Юстинияна?

Първата християнска църква въ Македония е основана отъ самия апостолъ Павелъ — презъ първото столѣтие на християнската ера. Тая църква е и първа въ Европа (деян. XVI.) — Дурацо.

Основавайки се на тая древность и и свѣщенъ произходъ, знаменития византийски императоръ Юстиниянъ Велики, ко-

гото нѣкои историци сочатъ, че е родомъ отъ сегашното селце Истокъ, източно отъ гр. Охридъ, други — отъ Скопско, други отъ кюстендилско — стария Вельбѫждъ, по произходъ славянинъ, е поискалъ отъ 5-й вселенски съборъ, църквата въ Македония да стане самостоятелна, каквато е Римската, Цариградската и др. Това е станало въ 553 год.

По желанието на сѫщия императоръ областьта, която обхващала градоветѣ: Дебръ, Охридъ, Битоля, Скопие, Кюстендилъ, Нишъ, Велесъ, Тикветъ, Леринъ, Костуръ, Воденъ, Беръ, Ениджe-Вардаръ, е била наречена — ПЪРВА ЮСТИНИЯНА.

Така, че българската самостоятелна църква въ Македония е била учредена на мѣстото на най-древната християнска църква и е запазила, покрай името си българска и старото-първа Юстинияна.

Тая архиепископия, която прожившѣ около 280 год. съ име „първа Юстинияна," 23 години съ име „Българска Патриаршия" и 749 години съ последното име: Архиепископия на всичка България и „първа Юстинияна", и която си бѣше извоювала по-

ленъ авторитетъ предъ цѣлия научен, политически и църковенъ свѣтъ и която бѣше простр ѣла своя диоцезъ по цѣлия балкански полуостровъ, въ днитѣ когато цѣлия български народъ намираше едничка закрила отъ черното политическо робство, по интригитѣ на фанариотитѣ и цариградската патриаршия, трѣбваше да бѫде ЗАКРИТА И УНИЩОЖЕНА. Голѣмата заслуга на Монаха Иоанъ Дебранинъ е тая, че той съуме да се ориентира въ новонастѫпилитѣ условия и можа да извоюва отъ завоевателя не само голѣмия диоцезъ на архиепископията и да създаде една духовна катедра, която се ползоваше съ почитъ и уважение, но сѫщевременно съуме да запази и оная политическа роль, която имаше мощната България. Тая политическа роль на падналата подъ робство България, той я средоточи подъ своето черно расо и стана фактически черковенъ-политически господаръ на завоевана България. Тукъ испъква голѣмата фигура на Иоанъ Дебранинъ. Това извоювано положение, по традиция остана и се запази до 1767 г. А и архиепископитѣ, които управляваха следъ

Иоана тая архиепископия ревностно пазеха тия права. Въ борбата за запазаване тия права стана жертва и последния архиепископъ АРСЕНИЙ (вижъ: стр. 515, 516, 517, 518 н 519, история на охридската архиепископия — патриаршия — отъ проф. Снегаровъ", който съ горесть на душата, трѣбваше да прекара последнитѣ дни на своя животъ въ изгнание — св. Гора.

Въ момента на закривание архиепископията, подъ нейна власть сѫ: македонскитѣ епархи:

1. Дебърска
2. Охридска
3. Битолска
4. Прилепска
5. Преспанска
6. Костурска
7. Корчанска

Трѣбва да изучаваме грижливо историята на своето отечество; колкото повече го познаваме, толкова повече ще го обичаме, а любовьта дава всичко. Тя дава вѣра, надежда и обръща въ радость жертвитѣ; тя учи на постоянство и умереность, предизвиква съединение, пръготва сила.

Лакордеръ

8. Воденска
9. Велешка
10. Струмишка

Монастиръть Св. Богородица

Въ дълговѣковието и по липса на дани, документи и предания губи се и монастиръть Св. Богородица, кѫдето е служилъ като игуменъ монахъть Иоанъ Дебранинъ.

Църкви съ подобни имена имаме въ много села отъ разнитѣ покрайнини на Дебърско, но монастири, които обикновено сѫ били поотдалечени отъ населенитѣ пунктове и въ уединени мѣста въ разнитѣ времена на дълговѣковието, изкожени на природнитѣ сили, насилия, грабежи и уничтожения, не сѫ изследвани и като така забравени — Едно нека се знае, обаче, че нѣма друга покрайнина, която да има повече не само развалини отъ храмове, но и запазени такива, отъ колкото днешно Дебърско. Населението на Дебърско уютено въ пространната верига на

шарскитѣ разклонения и по теснинитѣ на р. Черни Дримъ и нейнитѣ главни притоци: Радика и Окщунъ, е намирало не само утешение, но и спасение въ тия религиозни светинни — храмове. Ето защо и днесъ всѣко село има по нѣколко храмове и по нѣколко развалини отъ такива. Селото Окшутинъ въ Мало-Гърло (Грика вогелъ.) което днесъ е чисто албанско, преданието казва, ча носи името на осемтѣхъ черкви които имало и които всички днесъ сж развалени — ОКТО-КЛИСИ (гърцко.)

Старъ исторически храмъ „СВ. БОГОРОДИЦА" се намира въ с. Ростуше — Мала- Рѣка, който споредъ преданието му на по стари хора е билъ обърнатъ въ джамия за българо-мохамеданитѣ отъ това село къмъ края на XIII в. Отъ 1918 г. тая джамия повторно е превърната въ храмъ, нареченъ съ старото име „СВ БОГОРОДИЦА"

Селата Ростуше (Родостуше) и Трѣбище — Мала-рѣка въ коритото на р. Радика споменяватъ се въ грамотата на

ИВАНЪ КАСТРИОТИ, като лични негови владедения, вѣроятно получени като зестра при оженването за дъщерята на Полошкия боляринъ — ВОЙСАВА. Тая грамота е отъ 1426 г. — Новаковић — „законъ споменици," стр. 467. Ето самата грамота: „Прилаже монастиру хилендару село Ростуше с црквомъ Св. Богородице и село Требище "

1. По неизреченномоу милосрддію владики моіего Христа азъ грешни и недостоини несмею нарешти се рабъ Христа Бога моіего Иванъ Кастриотъ и съ синови моими Станишомъ и Рѣпошемъ и Константиномь и Гюргемъ . . . приложимо светому монастироу іелика суть прѣма силѣ нашеи пречистои владичицѣ Лаври Хилендарьскйе) И приложихъ село Ростуше и Св. црквомь Св. пречистомь, Богородицомь яже въ томь селѣ Родостуша и сь селомъ Требишемь.

2. „И сико приложихъ тѣ обѣ селѣ да соу свободни одь всакихъ работь, малихь и великихь сь всакимь ними правилами освеніе харача цареви и града, а ино все да іе светому монастироу, ни да има надь

ними области ни кіефалия, ни властникь, ни писарь, ни да имъ іе ни десатка, ни житнога, ни винога, ни пчелога, ни динарь поклонихъ, ни тревнине, ни торовине, тъкмо да си църква оузима все своіе правине по законоу сель тѣхъ. И просто рещти да соу слободни отъ всехъ моихъ рабсть малихъ и великихъ".

3. И сие моіе записание да пребиваіетъ твърдо и непоколебимо. И кого Богъ изволить по мнѣ намѣстникоу бити или обладати сиіе землею отдь синовь моихь или одь сродникьмъ моихь, или иного кого Богъ изволить, и дръзнетъ разоти сиіе моіе записаніе еже приложихъ пречистеіе владичици нашей, Госпожи Богородици хилендарскои, таковаго да разорить іего Господь Богь въ си вѣкь и въ боудущи и т. д. Писа се сіе записаніе въ лѣто н. а н. ц. н. л. д. Писавь подписахь обичномь печатимь Господина Ивана."

За сѫщщия тоя монастиръ ето какво пише Архимандритъ Кирилъ Рилски въ своитѣ „Кратки спомени отъ управлението на Драмската и Дебърската епархи" — стр. 29, 30 и 31.

„От заобиколката на епархията видех че селото Ростуше (раз. Родостуше) има голѣма нужда за цѫрква. Селото Ростуше имаше една много малка и полусрутена цѫрквица на един рид вѫн от селото. В нея се черкуваха дветѣ сѫседни села: Ростуше и Велобѫрдо. Населението на тези две села е християнско и турско-помашко.

Торско-помашкото население в селото Ростуше имаше две джамии: едната от тех беше край селото, при която беха и турските гробища, а другата беше в самата среда на селото. Запазило се беше живо предание между християнското местно население, че джамията на сред селото, при която беха и християнските гробища, е била православна цѫрква Усп. Пр. Богородица до преди 100 години. Помаците от това село са я обѫрнали в джамия, като са развалили старото цѫрковно здание и на сѫщата основа са построили сегашната зграда, като заставили християнското население от селото да си построи една малка цѫрквица, вѫн от селото на един рид, заровена в земята. Необходима нужда беше да се снабди с.

Ростуше с молитвен дом, който да удовлетворява религиозните нужди на местното население. Аз приспособих тази джамия за цѫрква и на 30 август 1918 г я обѫнах в православна цѫрква под старото историческо название УСП. ПР. БОГОРОДИЦИ и служих в тази новоосветена цѫрква, придружен от 12 свещеници от околните села, за пѫрви пѫт божествена литургия на 30 август 1918 г.“

„В това помашко село Ростуше се намирал стария исторически монастир „ДЕБѫРСКА СВ. БОГОРОДИЦА,‘ кѫдето бил игумен в 1018 г. пѫрвия ОХРИДСКИ БЛАЖЕНЕЙШИ АРХИЕПИСКОП ИОАН ДЕБРАНИН, преди той да стане охридски просветител.“ Архепископ Иоан Дебранин е пѫрви Охридски Блаженейши Архиепи коп подир падането на нашето пѫрво бѫлгарско царство под властта на Византия. Този блаженейши Архиепископ Иоан Дебранин е убедил Византийския император Василия бѫлгароубийца да издаде три царски грамоти, с които се запазват всички привилегии на древния охридски апостолски патриарши престол, които грамоти сѫ запазени и до

наше време. Тази древна цѫрква в с. Ростуше е била цѫрквата на древния исторически бѫлгарски монастир „ДЕБѫРСКА СВ. БОГОРОДИЦА," който е сѫществувал още в пѫрвото бѫлгарско царство. Около тази древна монастирска цѫрква се намират стари искустно с тухли зидани гробници такива сѫщо по своята постройка, каквито стари гробници се намират при старата цѫрква св. София в столицата на царството При направянето на разкопкитѣ около тая древна светиня, могат да се намерат много ценни архиологически предмети от старото наше бѫлгарско царство, а може би, за целото християнство от пѫрвите векове на Балканския полуостров. В 1908 г. един помак, който е копал основите за да построи кѫща наблизо до тази историческа цѫрква, се открила една сводеста, много искустно направена с тухли гробница, в която се намерило едно цело никак не разложено човешко тело. Помака е мислил през нощта да хвѫрли това неразложено човешко тело в р. Радика. И на сѫн му се явил човек, който му е казал да го не закача, защото той е жив и нищо не може

да му направи. Помака се сплашил от това сжнновидениие и е зазидал пак гробницата, както си е била, като я заровил в земята. Този разказ аз чух от християнското население в с. Ростуше, но по немание на време не можах да намеря самия помак, за да го распитам подробно.“

Повече за миналото на тоя монастиръ незнаемъ, но поради името, което и днесъ носи „СВ. БОГОРОДИЦА“ навеждани на мисъль че въ тоя монастиръ, вѣроятно мирянинътъ Иоанъ Дебранинъ е приель монашеския чинъ и въ него пакъ вѣроятно патриархътъ монахътъ Иоанъ е прекаралъ годинитѣ на своето изгнание.

Отъ деветь пълни столѣтия, въ които българско дебърско е прекарало чуждо робство: византийско, сърбско и турско, само една светиня е свидетель, а тя е монастирътъ „СВ. ИОАНЪ БИГОРЪ. Тоя монастиръ, който въ епохата на нашето възраждание бѣше единичката килия за изучавание славяно-българската писменость и презъ неговитѣ двери минаха плеада наши духовници, обще-

ственици: Иоакимъ Кърчовски, Кирилъ Пейчиновичъ, Архимандритъ Анатоли, Архимандритъ Иларионъ, Партени Нишавски, Хаджи попъ Теофилъ и пр. и пр. и най-после митрополитъ Козма Пречистански, би могълъ. ако не да ни даде, то да ни наведе на името на монахътъ ИОАНА ДЕБРАНИНА, патриархъ и архиепископъ на Охридската духовна катедра.

По мѣстоложение, по архитектура, по художествена рѣзба, по иконописъ, лична творба на дебърския гений, едва ли има друга равна на нея.

Най-ценното е чудотворната икона на св. Иоана, която е много стара и която споредъ монастирското предание сама е дошла въ новата църква, отъ стария храмъ, който е билъ на друго мѣсто — отъ една малка черквица, недалечъ въ гората, гдето се е намирало скала съ шупливъ камъкъ „БИГОРЪ“ както той се нарича въ Дебърско и отъ тамъ е името на монастира „БИГОРЪ“.

Едно е за съжаление, че неговата история е не само затворена но и тъмна за насъ, както и миналото на толкова епохи.

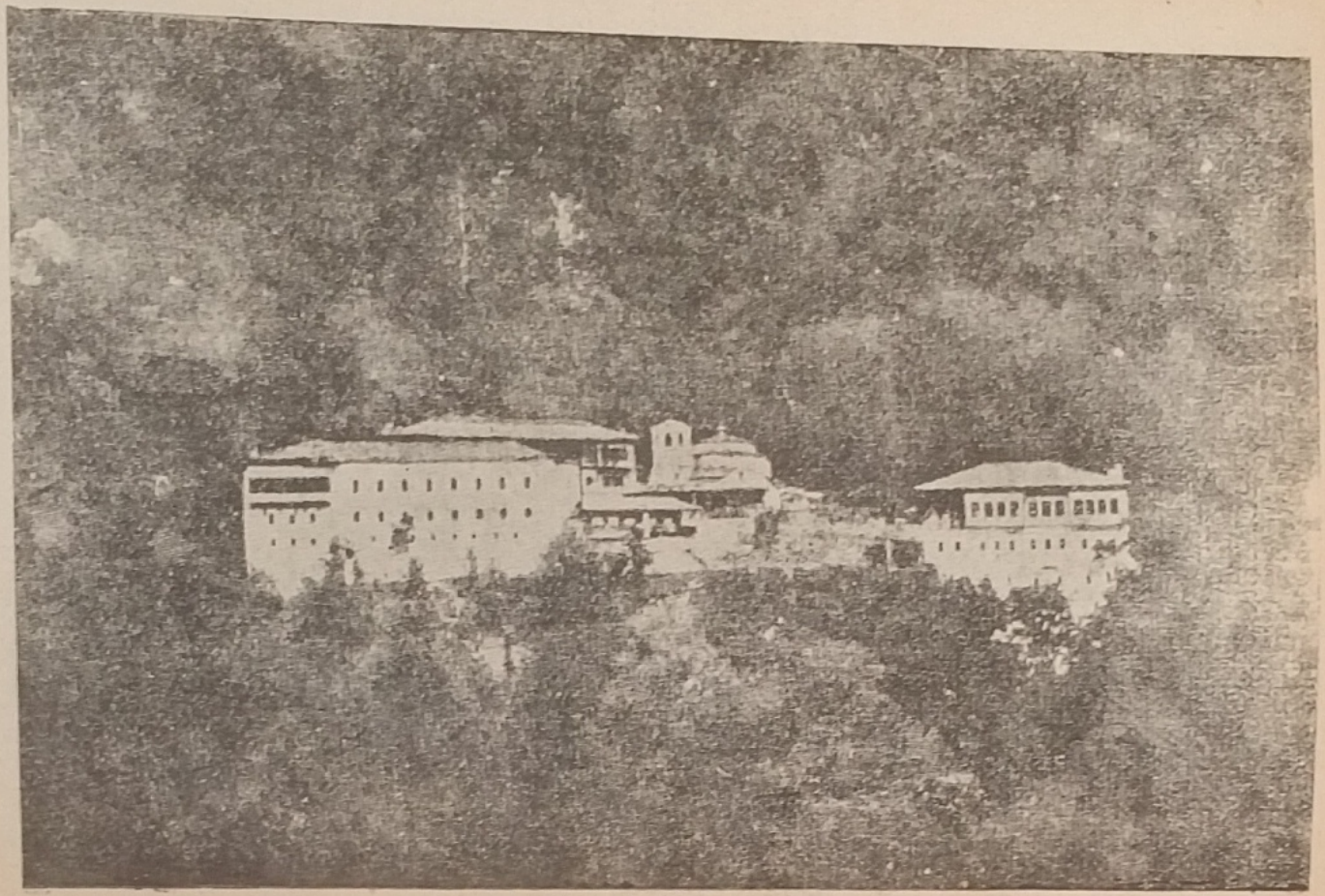

Монастира „Св. Иоанъ Бигоръ"

Обаче, за неговата старинность има единъ задоволителенъ отговоръ — монастирския ржкописъ или така наречения „ВЕЛИКИЯ ПОМЕНИКЪ. Тоя поменикъ още въ своето начало съдържа годината на неговото основ ние — 1020 г. т. е. времето когато нашия монахъ Иоанъ Дебрининъ заема първия архиепископски престолъ въ Охридъ на падналото подъ робство първо българско царство.

Името на монастира „СВ. ИОАНЪ БИГОРЪ“ не е ли въ връзка съ името на нашия МОНАХЪ ИОАНА, славата на когото, въ онова време, се е носила не само по цѣло Дебърско, но и по цѣла паднала подъ робство България? Ако това е така, то правдоподобно е да предполагаме, че още съвременицитѣ на Иоана Дебранинъ, сж оценили неговитѣ голѣми заслуги и сж го канонизирали за Светия! Най-после, нека ни бжде позволено, не отъ волность на перото, а отъ умозаключение да кажемъ, не е ли сжщия монахъ Иоанъ, който като ПРИСЛУЖНИКЪ и БОГОМОЛЕЦЪ въ малката черквица отъ скалата „БИГОРЪ,“ извършва чудото и пренася иконата на мѣсто-

то на днешния монастиръ, наречень „СВ. ИОАНЪ БИГОРЪ," основанието на когото се отнися въ времето на неговото архиепископство — 1020 год. :!

За да изкажемъ горнитѣ сѫждения ни дава основание обстоятелството че до това време по тия мѣста, монастиръ съ име СВ. ИОАНЪ" не е имало. Вижъ стр. 451 452 История на охридската Археипископия, патриаршия отъ проф. Снегаровъ.

Всѣки случай „ИСТОРИЯТА ТРѢБВА ДА СЕ ПОЗАМИСЛИ, ВЪ КОЙ ЛИКЪ ИОАНА ДА ПРИЧИСЛИ."

Проф. Снегаровъ (стр. 195) казва: . . . „ за неговата патриотическа дейность нѣма извѣстия." Вѣрно е, но трѣбва да се съжалява, че неговата кончина настѫпи три години по-рано отъ ония, събития, които въ СКОПИЕ и ДРАЧЪ докараха двама нови български царе — ДЕЛЯНЪ И ТИХОМИРЪ, междуособицитѣ на които изядоха главитѣ и на двамата. Думата ни е за въстанията станали въ 1040 г. отъ ония, които още държаха горитѣ въ западна Македония и които не сложиха оръжието до като неизявиха своето незадоволство отъ начина, по който

властницитѣ сложиха оржжието, предъ византийската съмнителна мощь. Дали архиепископътъ монахътъ Иоанъ Дебранинъ, ако бѣше живъ щеше да имъ съчуствува незнаемъ, обаче, едно може да се каже съ голѣма вѣроятность, че монахътъ Иоанъ бѣше отъ партията на сжщитѣ недоволници.

Самото обстоятелство, че Иоанъ Дебранинъ мина режима на 2—3 императори и се застоява на архиепископския престолъ доста години и че само следъ неговата смъртъ настжпи крупна промѣна въ даденитѣ граждански и черковни права на българския народъ, показва, на какво ниво е стоялъ той и съ какъвъ авторитетъ се е ползовалъ и предъ императори и предъ власть и каква стомачена броня е билъ за своя народъ.

Годината на смъртьта на Иоана Дебранинъ.

Иоанъ Дебранинъ умрѣлъ презъ време царуването на Императора Михаила IV Пафлагонски (1034—1041) — 1037 година. Това се вижда отъ една бележка отъ виенската хроника на Скилица, 6545

Важно е да се отбележи, че презъ време на неговато деветнадесеть годишно управление на Охридската Архиепископия, минаха нѣколко императори .които не накърниха даденитѣ автономни права на църквата. Следъ смъртьта на Иоана Дебранинъ настава черното византийско робство — отнемание, едно подиръ друго, даденитѣ автономни права.

Следното приложение ще бжде: История на Дебърската епископия,

---

Миналото е като лампа, поставена при входа на бждещето за да разпръсва часть отъ мрака, който го окржжава

Ламене

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА - СОФИЯ

ПЕЧАТНИ ГРѢШКИ

Стран.	Колон.	Написано	Чети
14	23	Елбаканъ	Елбасанъ
17	15		игуменос
18	3	Грѣшки	Грѣшка
„	18	дебраниаа	дебранина
19	15	VIII	XIII
20	13	Тикветъ	Тиквешъ
22	14	Охрипски	Охридски
23	15	изкожени	изложени
24	5	светинни	светини
„	12	развалени	развалини
„	18	XIII	XVIII

ПОСВЕЩАВАМЪ НАСТОЯЩИЯ
ТРУДЪ НА ВСИЧКИ ДУХОВНИЦИ
ОТЪ ДЕБЪРСКИЯ КРАЙ
АВТОРА

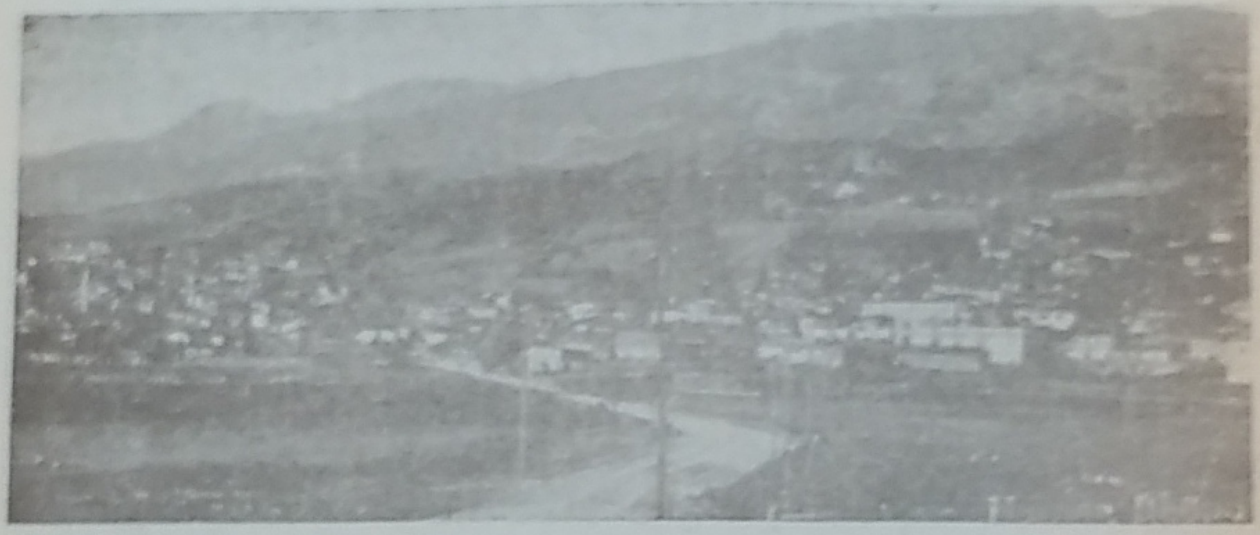

ИМА ВЕЛИКИ ХОРА ЗА КОИТО МОЖЕ ДА СЕ КАЖЕ, ЧЕ СЖ ПОЧИНАЛИ ДА ЖИВѢЯТЪ СЛЕДЪ СМЪРТЬТА СИ.

Смайлсъ

ЦЕНА 8 ЛЕВА

ЦЕНТРАЛНА БИБЛИОТЕКА - СОФИЯ